

Кажњавање насиља над женама (и дјецом) у Салијском закону у контексту кривичних одредаба четири члана закона (осврт на чланове XIII, XX, XXIV и XXV)

Прегледни научни чланак

Александра Костадиновић-Рачић

Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, Босна и Херцеговина
aleksandra.kostadinovic-racic@ff.unibl.org

У раду ће бити ријечи о казнама у Салијском закону које су биле предвиђене у случају да се догоди насиље над нејаким особама, првенствено, женама (и дјецом). Сходно томе, анализираћемо четири члана овога Закона – XIII, XX, XXIV и XXV, на основу чега ћемо указати да је он неријетко био на страни жена (и дјеце), гледајући их више као жртве, што је довело до тога да су новчане казне за убиство дјетета, силовање, отмицу или повреду жене биле далеко више, него за неке друге деликте. Битно је нагласити да би тадашње преступе, али и казне које су биле предвиђене за њих, када говоримо о горе наведеним категоријама становништва, требало посматрати у духу тога времена. Међутим, гледајући из данашњег угла, како су живјели људи у раном средњем вијеку, да се закључити да су се „варварски“ народи, у својим законима, са бројним деликтима често сурово „обрачунавали“. Казне које су прописиване за „прекршаје“, на које ћемо указати у раду, биле су, углавном, новчане и тјелесне, али у неким случајевима преступник је могао бити кажњен и смртном казном. Сврха свих ових казни била је у томе да се оштећеном лицу намири штета, губитак или бол, те да се починилац деликта прописно казни, али ту, већ, видимо сталешку неједнакост становништва. Тачније, примјетно је да су се за исти преступ различито кажњавали слободни, за разлику од неслободних људи, а уочава се, такође, и несразмјерност између прописане казне и кривичног дјела. Осим тога, поставља се питање колико су, уопште, германска племена поштовала своје законе, тачније да ли су се они дословно примјењивали.

Кључне ријечи:

Салијски закон, германско обичајно право, жена, насиље, wergeld

Punishment of violence against women (and children) in the Salian law in the context of the criminal provisions of the four articles of the law (reference to articles XIII, XX, XXIV and XXV)

Aleksandra Kosadinović-Raćić

University of Banja Luka, Faculty of Philosophy, Bosnia and Herzegovina
aleksandra.kostadinovic-racic@ff.unibl.org

In this scientific work, we discussed the punishments in the Salian Law and the types of punishments that were foreseen in case of violence against weak persons, primarily women (and children). Consequently, we analyzed four articles of this law - XIII, XX, XXIV and XXV, on the basis of which we pointed out that women, compared to men, were less often perpetrators of criminal acts, and often the law was on their side, looking at them more as victims, which led to the fact that the fines for murdering a child, raping, abducting or injuring a woman were far higher than for some

other crimes. It is important to emphasize that the crimes of that time, as well as the punishments that were foreseen for them, when it comes to the above-mentioned categories of the population, should be viewed in the spirit of that time. However, looking from today's point of view, how people lived in the early Middle Ages, it can be concluded that "barbarian" peoples, in their laws, often cruelly "reckoned" with numerous crimes. The punishments prescribed for "offences", which we pointed out in this scientific work, were mostly monetary and corporal, but in some cases the offender could also be punished with the death penalty. The purpose of all these punishments was to compensate the injured person for the damage, loss or pain, and to properly punish the perpetrator of the crime, but this is where we already see the class inequality of the population. More precisely, it is noticeable that free people were punished differently for the same crime, as opposed to non-free people, and the disproportion between the prescribed punishment and the criminal offense is also noticeable. In addition, the question arises as to how much, in general, the Germanic tribes respected their laws, more precisely, whether they were literally applied, and whether the prescribed punishments, for various offenses, had their purpose. Also, it was taken into account the circumstances under which a certain case "took place", and the intention of the perpetrator of the crime was also important, i.e. whether he committed the crime by accident or with premeditation, which certainly affected the type and degree of punishment. One thing is absolutely certain, and that is that an attempt was made to preserve peace among the Franks with monetary, corporal and death punishments, that is, the mentioned punishments had, primarily, a preventive character, in the sense of additionally intimidating the population, which would prevent or reduce potential criminal acts, but also, on the other hand, the amount of the prescribed penalties led to a further process of differentiation of the population.

Key words:

Salian Law, Germanic customary law, woman, violence, wergeld

Расправљајући о једном од, како га поједини правници називају „најгерманских закона“, Miroslav Brandt наводи да „у својој сјелини, razdoblje што га prikazuje Salijski zakon predočuje prijelaz od rodovskog uređenja k pretfeudalnome i po tome ima egzemplarno značenje za upoznavanje nastanka feudalnog poretka u srednjoj i zapadnoj Europi“ (Brandt, 1995, p. 46). Поменути Закон (*Lex Salica*) један је од најзначајнијих „варварских“ закона (*leges barbarorum*), који је настао за вријеме владавине франачког краља Хлодовеха I (481–511) и представља збирку обичајног права Салијских Франака¹ у различитим епохама.² У прилог томе, Brandt даље каже да „zbog toga Salijski zakon ne prikazuje društvenu strukturu kod Franaka u onoj godini ili desetljeću kad je napisan, nego razvitak te strukture u njezinu mijenjanju ili nastajanju u dugotrajnom razdoblju od oko 250 godina“ (Brandt, 1995, p. 46).

¹ Франци су један од германских народа који се први пут помињу у III вијеку и дијелили су се на три групе – Салијски Франци (Батавци), Рипуарски Франци и Хати. Салијски Франци живјели су, у почетку, на подручју око доњег тока ријеке Рајне, а 358. године постали су федерати Римског Царства када су се населили на римској територији у Токсандрији, између ријека Мезе и Шелде. Франци ће се, временом, ујединити и формирати моћну Франачку државу која ће обухватати простор данашње Белгије, Низоземске (Холандије), већег дијела Француске и западне Њемачке (Orsa i nacionalna enciklopedija, 2005, pp. 1–2; 2007, p. 265; Geary, 2007, pp. 184–191).

² Иако је *Салијски закон*, како се сматра, првобитно био намијењен сљедбеницима франачког краља Хлодовеха I, писана верзија овога Закона била је, временом, измијењена и проширена, у периоду владавине франачких краљева током VII вијека. До друге половине VII вијека, *Салијски закон* био је, углавном, „резервисан“ за оне који су живјели у западном франачком краљевству – Неустрији, док је у Аустразији, био „на снази“ *Рипуарски закон* (*Lex Ribuaria*), који је прерадио Карло Велики. Овај Закон, по свему судећи, датира из друге половине VIII вијека, а његов текст указује нам да је овај правни споменик био под утицајем *Бурјундској* и *Салијској* закона (Geary, 2007, pp. 186–187).

Најстарија редакција *Закона*, по свему судећи, датира између 507. и 511. године и написана је на латинском језику, са много германских ријечи и насловљена је као *Pactus legis Salicae*, док су за вријеме владавине Карла Великог (768–814) приређене двије редакције *Закона*, у прочишћеном тексту, познате као *Lex Salica Emendata* и *Lex Salica Carolina*³ (Kurtović, 1999, pp. 122–123; Geary, 2007, p. 186; Опća i nacionalna enciklopedija, 2007, p. 265; Slavnić, 2008, p. 187; Avramović & Stanimirović, 2011, p. 203). Значајно је нагласити да се *Салијски закон*, временом, мијењао и надопуњавао, али те измјене и допуне нису се вршиле систематски и са усаглашавањем, тако да данас постоји неколико рукописа *Закона* који се међусобно разликују по садржају и по броју чланова⁴. Оно што је још важно напоменути за овај *Закон*, нарочито за његове старије редакције, је то да жене нису могле имати, нити наслиједити „некретнине“, а није им било дозвољено ни да наслиједе престо. С друге стране, била им је дата могућност да наслиједе осталу имовину, па су тако могле наслјеђивати и мајке, сестре и тетке. Распад франачке државе, као и завршетак процеса феудализације, утицали су на то да овај *Закон* изгуби свој некадашњи значај (Vajs & Kandić, 1971, p. 86; Jelić & Radić, 2005, p. 7; Milović–Karić & Milović, 2009, p. 192; Erent-Sunko, 2014, p. 62, p. 66).

Салијски закон, у многоме, задржао је обиљежја германског права и, за разлику од других германских закона, у њему је присутан минимални утицај хришћанства и римског права. Читајући одредбе *Закона* примјећује се да су у њему описани услови живота Германа у сеоским заједницама, те да он обухвата различита правна подручја, укључујући ту облигационо, породично, наслеђно и процесно право, али, ипак, највећи број чланова *Закона* односи се на кривично право. Ту, између осталог, наилазимо на бројне казне и висине новчаних компензација за почињене деликте, као што је *wergeld*⁵, а помињу се

³ Редакције *Салијског закона* подијељене су, према времену настанка, на А, С, D, E, S, K и V. Прве двије редакције (А и С) датирају из периода владавине династије Меровинг (481–751), док остале редакције потичу из VIII и IX вијека, тако да се садржаји појединих одредаба, који су везани за исто кривично дјело, могу разликовати (Eckhardt, 1962, pp. XIII–XXVII; Bartulović et al., 2018, p. 1096, par. br. 30).

⁴ Тако, рецимо, у једном рукопису имамо 65 чланова, у другом 70, у трећем 99 чланова итд. (Avramović & Stanimirović, 2011, p. 203).

⁵ *Wergeld* је био новчана казна која се плаћала за убиство или тешке тјелесне повреде и зависио је не само од тежине кривичног дјела, већ и од етничке припадности, сталежа, узраста и пола убијене или повријеђене особе (Nikolić, 2005, p. 168). Овај вид казне (*крвнина*) уведен је како би се искоријенила крвна освета, међутим немогућност њене исплате, због недостатка новца, доводио је до враћања легалне крвне освете. Крајњи циљ плаћања *wergelda* био је економско уништење породице починиоца кривичног дјела и ширег круга његових сродника (Ђорђевић, 2002, p. 421; Avramović & Stanimirović, 2011, p. 207).

Осим тога, постојале су и друге натуралне или новчане одштете које су се плаћале за повреду интегритета личности и имовине Галоримљана и Франака. Разлика у висини *wergelda* између римског и германског становништва, с обзиром на неједнаку подјелу *wergelda*, није означававала разлику у правном статусу становништва, уколико је ријеч о истим категоријама становништва, односно слободним Римљанима и слободним Францима (Kandić, 1969, pp. 55–57).

и одредбе о земљишним односима, сеоској заједници, односу Германа према римском становништву, положају краља, различитим друштвеним слојевима, породици, судском поступку итд. Гледајући у цјелини, највећи број чланова *Салијског закона* односи се на заштиту личности и имовине слободних људи, па се, сходно томе, одређивала и висина казне, која је, углавном, зависила од класне припадности и положаја повријеђене и оштећене стране (Kandić, 1969, p. 54; Fischer Drew, 1991, p. 32; Nikolić, 1997, p. 187; Nikolić, 2005, p. 160; Avramović & Stanimirović, 2011, p. 203). Овоме би требало додати и то да се тежина и висина казне одређивала и по етничкој припадности, у зависности од тога да ли је преступ починио Римљанин или Франак, а примјетна је и „наклоност“ законодавца према категоријама становништва као што су дјеца и труднице. Уочава се, такође, да у франачком праву, бар у ранијем периоду, није било тјелесних казни и кажњавања затвором за слободне људе, док је смртна казна била предвиђена у појединим случајевима, гдје су за одређене деликте могли бити кажњени не само робови и краљеви кметови, већ и грофови (Rivers, 1986, p. 22; Fischer Drew, 1991, p. 50; Avramović & Stanimirović, 2011, pp. 202–203; Bartulović et al., 2018, pp. 1094–1095). У односу на наведена кривична дјела, *Салијски закон* познаје веома мали број казних дјела против правосуђа (на примјер, лажна оптужба, лажно свједочење...) и морала (Nikolić, 2011, p. 174).

Ми, наравно, у раду нећемо анализирати преступе и казне за бројне деликте који се помињу у овом *Закону*, јер би нас то одвело у непотребну ширину, већ ћемо се фокусирати само на преступе и казне који се помињу у четири горе наведена члана *Салијског закона* који нам указују како је било кажњавано насиље над женама (и дјецом), у случају да дође до тога. Један од тих чланова је **члан XIII**, који нам говори о отмици, тачније *О отмици слободних* (*De rapto ingenuorum*), која је, поред крађе, била често кривично дјело у Франачкој. Наведени члан *Закона* састоји се из десет одредаба:

1. *Si tres homines ingenuam puellam rapuerint, hoc est, tricenos solidos cogantur exsolvere.*
„Ако три човјека отму слободну дјевојку, 30 solida морaju исплатити.“
2. *Illi qui super tres fuerint quinos solidos solvant.*
„Они којих буде више од тројце, по 5 solida нека plate.“
3. *Qui cum sagittas fuerint, ternos solidos culpabilis iudicetur.*
„Који буду са strijelama, на по 3 solida криви нека се осуде.“

У дјелу Patricka J. Geary-а, *Mit o naciјama. Srednjovekovno poreklo Evrope*, када је ријеч о санкцијама за одређена кривична дјела, помиње се да римско право за њих предвиђа тјелесне казне, док „варварски“ закони, с друге стране, признају принцип новчане одштете познат као *wergeld* и то у сразмјери са друштвеним положајем жртве, а не са њеном етничком припадношћу. Сходно томе, износ *wergelda* за Франка био је виши него за Римљанина, јер Римљанин, у односу на Франка, није сносио терет освете (Geary, 2007, p. 150, нар. br. 88).

4. *Raptores uero MMD dinarios qui faciunt solidos LXIII exigantur.*
„Otmičari, pak, neka plate 2500 dinara, koji čine 63⁶ solida.“
5. *Si uero puella ipsa deintro clauae aut de screuna rapuerint, praecium et causa superius conpraehensa culpabilis iudicetur.*
„Ako, pak, djevojku otmu iz zaključane sobe ili iz sobe gdje je radila, cijena i gornji slučaj se podrazumijeva, krivi neka se osude.“
6. *Si uero puella qui trahitur in uerbum regis fuerit, fritus exinde MMD denarios qui faciunt solidos LXIII est.*
„Ako je, pak, djevojka koju odvodi bila pod kraljevom zaštitom, globa za to je 2500 dinara, koji čine 63 solida.“
7. *Si uero puer regi uel litus ingenuam feminam traxerit, de uita culpabilis esse debet.*
„Ako, pak, kraljev sluga⁷ ili lit⁸ otme slobodnu ženu, svojim životom da odgovara.“
8. *Si uero ingenuam puellam de illis suam uoluntatem seruuum secuta fuerit, ingenuitatem suam perdat.*
„Ali ako slobodna djevojka, što se tiče njih, svojom voljom slijedi roba, neka svoju slobodu izgubi.“
9. *Ingenuus si ancilla aliena prisserit, simlitter paciatur.*
„Slobodni, ako sebi pridruži tuđu robinju, slično neka se postupi.“
10. *Si quis sponsam alienam tulerit et eam sibi in coniugio copulauerit MMD denarios qui faciunt solidos LXIII, culpabilis iudicetur* (Echhardt, 1962, p. 59-63; Kurtović, 1999, p. 135).
„Ako neko uzme tuđu zaručnicu i sebi nju u brak pridruži na 2500 dinara, koji čine 63 solida, kriv neka se osudi“ (Kurtović, 1999, p. 136).

⁶ У старијим преводима XIII члана *Салијској закона* наводи се да новчана казна од 2500 динара износи 62,5 солида (Šunjić, 1980, pp. 27–28). Исти случај биљежи се и у тачкама 6 и 10 овога члана *Закона*. Појашњења ради, Марко Шуњић у својој књизи *Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka*, између осталог, помиње и поједине чланове *Салијској закона* користећи, том приликом, превод овога *Закона* у издању Иве Пухана и Николе Микуландре, из 1951. године. С друге стране, ми ћемо у овоме раду користити новији превод *Салијској закона* у издању Шефка Куртовића који је објављен 1999. године у његовој књизи *Hrestomatija opće povijesti prava i države* (Kurtović, 1999, pp. 121–182).

⁷ Особа која је била у служби краља, а могла је бити род или слободан човјек, нижег или вишег друштвеног положаја (Kurtović, 1999, p. 136, нар. бр. 106).

⁸ Полузависно становништво, германског поријекла, чији су господари могла бити лица која су живјела на краљевом двору, грофови, али и сам владар, мада се у неким каснијим германским документима помиње да су *лиџи* могли бити и својина манастира (Kandić, 1969, pp. 56–57; Kurtović, 1999, p. 136, нар. бр. 107).

Горе наведене одредбе (од тачке 1 до тачке 6.) XIII члана *Салијског закона* указују нам да су новчане накнаде за отмицу зависиле од броја починилаца, који су учествовали у отмици, затим од начина на који је „дјело“ почињено, али и од друштвеног статуса починиоца и жртве. Отмица дјевојке различито се кажњавала, зависно од тога да ли ју је отео слободан човјек или лит (тачка 7.). У првом случају, казна је износила 63 солида и то је била накнада (*fredus*) која је припадала краљу и плаћала се због повреде његовог „јавног“ мира, док је у другом случају „преступник“ био кажњен смтрном казном.

Осма (8) и девета (9) тачка овога члана *Закона* говоре нам да је брак између слободних људи и робова био забрањен, али ако би, рецимо, слободан човјек ступио у брак са неслободним лицем он би аутоматски изгубио своју слободу. Овим одредбама законодавац је јасно стављао до знања да се неће толерисати бракови између особа које су биле различитог правног статуса.

И десета (10) тачка члана XIII представља неки вид отмице који се, такође, кажњавао новчаном казном, у износу од 63 солида, коју је „отмичар“ био дужан да плати, ако би ступио у брак са женом која је већ била вјерена, без дозволе њеног „заштитника/заступника“ (Bartulović et al., 2018, p. 1104).

У Франачкој, осим силовања, свако сексуално узнемиравање жене од стране мушкарца, који није имао заштиту над њом, представљало је срамоту за жртву и нарушавало је њен углед, па је, самим тим, такав вид преступа изазивао друштвену осуду. У прилог томе, поменућемо **члан XX Салијског закона** – *О ономе ко слободну жену ухвати за шаку, руку или прст*, који, у три одредбе, предвиђа извјесне новчане казне за повреду морала, односно за сексуално узнемиравање слободне жене:

1. *Si quis ingenuus homo ingenue mulieri manum uel brachium aut digitum extrinxerit cui fuerit adprobatum, hoc est solidos XV culpabilis iudicetur.*

„Ако слободан човјек слободну жену за шаку, руку или прст ухвати, коме буде доказано, на 15 солида крив нека се осуди.“

2. *Si brachium praesserit, solidos XXX conponat.*

„Ако би подлактицу стегнуо, 30 солида нека намiri.“

3. *Certe si super cubitum manum miserit, hoc est MCCCC denarios qui faciunt solidos XXXV, culpabilis iudicetur* (Echhardt, 1962, pp. 83-84; Kurtović, 1999, p. 139).

„Дакато, ако би изнад лакта руку дирао, на 1400 динара, који чине 35 солида, крив нека се осуди“ (Kurtović, 1999, p. 140).

Горе наведене одредбе овога члана *Закона* јасно нам указују да се новчана казна, постепено, повећавала са додиривањем других дијелова руке, односно оних дијелова тијела који су се повезивали са интимнијим односима између

мушкарца и жене (Avramović & Stanimirović, 2011, p. 206; Bartulović et al., 2018, p. 1103).

Низом одредаба *Салијски закон* регулише и штити положај дјече и слободних жена, а посебно је на страни жена које су у другом стању, као и жена које могу да рађају, на шта нам указује **члан XXIV** – *О удистивима нејаких* (*De homicidiis paruolorum*) и његових седам одредаба:

1. *Si quis puerum infra X annos usque ad decimum plenum occiderit cui fuerit adprobatum, hoc est XXIVM denarios qui faciunt solidos DC, culpabilis iudicetur.*
„Ако неко убие дјецака млађег од 10 година или до пуних 10 година, и буде му доказано, на 24 000 динара, који чине 600 солита, крив нека се осуди.“
2. *Si quis puerum crinitum occiderit, solidos DC culpabilis iudicetur.*
„Ако неко убие дугокосог дјецака, на 600 солита крив нека се осуди.“
3. *Si quis femina ingenua et grauida trabaterit, si moritur, XXVIIIIM denarios qui faciunt solidos DCC, culpabilis iudicetur.*
„Ако неко зоставља слободну и трудну ženu, па ако она умре, на 28 000 хиљада динара, који чине 700 солита, крив нека се осуди.“
4. *Si uero infantem in utero matris suae occiderit aut ante quod nomen habeat cui fuerit adprobatum, IVM denarios qui faciunt solidos C culpabilis iudicetur.*
„Ако, пак, убие дијете, које је још у утроби његове мајке, или прије него и име имадне, и то му буде доказано, на 4000 динара, који чине 100 солита, крив нека се осуди.“
5. *Si uero puer infra XII annos aliqua culpa committat, fretus ei nullatenus requiratur.*
„Ако, пак, дјецак млађи од 12 година, какву кривњу почини, нека се од њега ништа не тражи.“
6. *Si quis feminam ingenuam, postquam infantes coeperit habere occiderit, XXIVM denarios qui faciunt solidos DC, culpabilis iudicetur.*
„Ако неко убие слободну ženu, која је почела рађати дјecu, на 24 000 динара, који чине 600 солита, крив нека се осуди.“
7. *Post quod infantes non potuerit habere, qui eam occiderit, VIIIIM denarios qui faciunt solidos CC culpabilis iudicetur* (Eckhardt, 1962, pp. 89-92; Kurtović, 1999, p. 141).
„Онaj који је убие, након што више не може рађати дјecu, на 8000 динара, који чине 200 солита, крив нека се осуди“ (Kurtović, 1999, p. 142).

Да се убиство дјече кажњавало високим новчаним казнама свједоче нам прва и друга тачка овога члана Закона, које су, за тај деликт, предвиђале казну у износу од 600 солида, што нам указује на то да је законодавац овом одредбом желио да заштити нејаке категорије становништва, као што су дјеца.

Тачком три (3) предвиђено је да онај ко буде злостављао слободну и трудну жену, а она умре, треба да плати новчану казну у износу од 28 000 динара, што износи 800 (Kandić, 1969, p. 55) или 700⁹ солида, односно три пута више него што је износила накнада за убиство слободног мушкарца (Kurtović, 1999, p. 142; Bartulović et al., 2018, p. 1106). Овако високим новчаним казнама за злостављање и убиство жене која је била у другом стању законодавац је желио да заштити ову категорију становништва, јер се труднице због свога стања нису могле бранити.

За убиство слободне жене, која може да рађа, предвиђена је висина казне у износу од 600 солида (тачка 6.), док је убиство жене која не може да рађа кажњавано са 200 солида (тачка 7.). Сматра се да су овако високе казне за убиство жене у фертилној доби, али и у доби када оне више не могу рађати дјецу, оправдане великом стопом смртности, односно кратким животним вијеком, у том временском периоду, имајући у виду њену улогу у породици и у друштву. Наиме, на жене је тада гледано као на слабија бића, на лица која се, за разлику од мушкараца, не могу одбранити, јер не носе оружје, а у случају да буду убијене њихове породице не би добиле никакву новчану надокнаду, која би им била исплаћена због кћеркине удаје (Bartulović et al., 2018, p. 1107). Оно што бисмо још могли додати у прилог овим одредбама XXIV члана Салијског закона је и разлика од 400 солида у износу новчане казне за жену која може да рађа, у односу на жену која није била у тој могућности. Сасвим је јасно да је законодавац прописујући неједнаки износ новчане казне за жене које могу рађати дјецу у односу на оне које то не могу дао предност првој категорији жена, вјероватно због тога што су оне, према тадашњим схватањима, биле „потребније“ франачком друштву у смислу повећања стопе наталитета.

Занимљива је и тачка 4. наведеног члана Закона, којом се, такође, прописују високе новчане казне за изазивање побачаја¹⁰ (износ од 100 солида је половина *wergelda* који се плаћао за одраслу особу), што су ригорозно кажњавали и други германски закони, попут Баварског и Визијског закона (Bartulović et al., 2018, p. 1109–1110).

С друге стране, тачка 5. указује нам да, по Салијском закону, малољетне

⁹ Већ смо у напомени број 6 помињали да новчани износ солида није увијек исти у свим преписима Салијског закона. Тачније, уочава се разлика приликом прерачунавања динара у солиде, па у неким преписима/преводима 28 000 динара износи 800 солида, а у неким 700 солида. Претпоставља се да је разлика настала због инфлације или грешке у преписивању, али исто тако примјетно је да је, у каснијем раздобљу, накнада за исто дјело била иста или мало мања (700 или 600 солида) (Bartulović et al., 2018, p. 1106, par. br. 96).

¹⁰ Побачај се могао изазвати справљањем отрова, који је узроковао губитак плода, а Визијски закон је особе које су се тим бавиле кажњавао смртном казном, без обзира на то да ли је жена, услед тога чина, преминула или не (Bartulović et al., 2018, p. 1109, par. br. 105).

особе, до 12 година старости, нису подлијегале никаквој кривичној одговорности за учињене преступе, али не може се искључити одговорност њихових родитеља или старатеља.

XXV члан Салијског закона – О обљубама робиња (*De adulteriis ancillarum*), у девет одредаба, прописује казне за починиоце силовања, а оне су зависиле од тога ко је починио тај деликт, ко је жртва силовања, те какве је посљедице сносио починилац тога „дјела“:

1. *Si quis cum ingenua puella per virtutem moechatus fuerit, hoc est solidos LXIII culpabilis iudicetur.*
„Ако неко слободну дјевојку силом обљуби, на 63 солуда крив нека се осуди.“
2. *Si quis cum ingenua puella spontanea uoluntate ambis convenientibus mechatus fuerint, MDCCC denarios qui faciunt solidos XLV culpabilis iudicetur.*
„Ако неко слободну дјевојку која има слободну волју обљуби уз обоstrани пристанак, на 1800 динара, који чине 45 солуда, крив нека се осуди.“
3. *Si quis ingenuus cum ancilla aliena mechatus fuerit et ei fuerit adprobatum, domino ancillae DC dinarios qui faciunt solidos XV culpabilis iudicetur.*
„Ако неко слободан обљуби туђу робинју и буде му доказано, господару робинје 600 динара, који чине 15 солуда, крив нека се осуди.“
4. *Si quis uero cum rege ancilla mechatus fuerit, hoc est MCC denarios qui faciunt solidos XXX culpabilis iudicetur.*
„Ако неко, пак, обљуби краљеву робинју, на 1200 динара, који чине 30 солуда, крив нека се осуди.“
5. *Si uero ingenuus ancilla aliena publice se iunxerit, ipse cum ea in seruitute permaneat.*
„Ако се, пак, неко слободан са туђом робинјом јавно веже с њом нека сам у ропству остане.“
6. *Similiter et ingenua si seruo alieno in coniugio acceperit, in seruicio permaneat.*
„Исто тако, и слободна ако туђег роба у брак прими, у ропству нека остане.“
7. *Si seruus cum ancilla aliena moechatus fuerit et ex ipso crimine ancilla mortua fuerit, seruus ipse aut CCXL denarios qui faciunt solidos VI domino ancillae reddat aut castretur. Dominus uero serui capitale ancillae in locum restituat.*
„Ако роб туђу робинју обљуби, па од тог злочина робинја умре, сам роб нека или 240 динара који чине 6 солуда даде господару робинје или нека га се ушкочи.“

Gospodar, pak, roba neka umjesto robinje njenu vrijednost nadoknadi.“

8. *Si ancilla ex hoc mortua non fuerit, seruus aut CCC ictos flagellorum accipiat aut CXX denarios qui faciunt solidos III domino reddat.*

„Ако robinja od toga ne bude mrtva, neka rob ili 300 udaraca bičem primi ili 120 dinara, koji čine 3 solida, gospodaru dade.“

9. *Si seruus ancilla aliena inuita traxerit, CXX denarios, qui faciunt solidos III domino ancillae reddat* (Eckhardt, 1962, pp. 93–96; Kurtović, 1999, p. 143).

„Ако rob tuđu robinju protiv njene volje odvuče, 120 dinara, koji čine 3 solida, gospodaru robinje će dati“ (Kurtović, 1999, p. 144).

Прва тачка овога члана *Закона* говори нам о томе да је законодавац предвидио да би онај који би силовао слободну дјевојку требало да плати новчану казну у износу од 63 солида. Иначе, вриједност од 63 солида, којом се исплаћивала одштета слободној дјевојци, била је вриједност која се давала приликом склапања брака, тако да је овај новчани износ био еквивалентан дару (Bartulović et al., 2018, p. 1100). На основу напријед реченог, поставља се питање да ли је новчани износ од 63 солида, који је био предвиђен да се плати за силовање слободне дјевојке, био адекватан. По свему судећи, није, јер видимо да се силовање слободне дјевојке није кажњавало строго, у односу на поједине кривично-правне одредбе других чланова *Салијског закона* које су штитиле жену. У прилог томе, поменућемо **члан XV** (тачка 1.) *Закона* – *O ubojicam ili ako netko otme tuđu suprugu* (*De homicidiis uel si quis uxorem alienam tulerit*), на основу којег можемо закључити да је новчана казна за отмицу жене живог мужа била иста као и за убиство слободног човјека, односно износила је 200 солида:

1. *Si quis hominem ingenuum occiderit aut uxorem alienam tulerit a uiuo marito, hoc est VIIIIM dinarios qui faciunt solidos CC culpabilis iudicetur* (Eckhardt, 1962, p. 70; Kurtović, 1999, p. 137).

„Ако неко ubije слободног човјека или otme туđu suprugu od живог мужа, на 8000 dinara, koji čine 200 solida, kriv neka se osudi“ (Kurtović, 1999, p. 138).

Друга одредба XXV члана *Салијског закона* указује нам да није било силовања, већ да је ријеч о добровољном односу између двије особе, па је, самим тим, и новчана казна била мања. Није потребно постављати питање који је био крајњи циљ ове законске одредбе, јер сасвим је јасно да је законодавац овим прописом настојао да уведе ред за оне особе које су имале полне односе, а нису биле у брачној заједници, те да спријечи и све учесталију појаву живота у конкубинату, са неколико жена.

Да је положај краљевих робова био бољи од положаја обичних робова ука-

зују нам наредне одредбе XXV–ог члана *Закона*. Тако, на примјер, трећа тачка наведеног члана предвиђа казну од 15 солида за слободног човјека који силује туђу робињу, док четврта тачка истога члана *Закона* предвиђа новчану казну у износу од 30 солида за слободног човјека који силује краљеву робињу. Осим тога, тачком 3. *Закона* предвиђено је да се казна плати господару робиње, док се у тачки 4. само констатује да ће се платити казна, али не и коме.

Шеста тачка поменутог члана *Салијској закона* указује нам на то да ће слободна жена постати робиња у случају да се уда за роба, у чему постоји сличност са римским правом. На основу његовог утицаја, али и утицаја хришћанства, друштвени положај жене ће се погоршати, за разлику од положаја женā на сјеверу Европе којима је старо скандинавско право давало велику независност и слободу, из простог разлога што на том простору није било утицаја римског права, а и хришћанство на сјевер Европе продире тек око X вијека.

С друге стране, оно што одудара од римског права је то да, по *Салијском закону*, слободан мушкарац који јавно живи са робињом остаје заједно са њом у ропству, о чему нам говори пета тачка овога члана *Закона* (Јовановић, 1981, р. 366).

Анализирајући XXV–и члан *Салијској закона*, видимо да се у тексту често помиње термин *туђа робиња*, па се у науци поставља питање шта или ко се под тим термином подразумејева. Туђа робиња била је свака робиња која није припадала истом робовласнику којем је припадао роб који је починио нечасну радњу. Ако се радило о „обичној“ *обљуди*, која није имала посљедица за живот туђе робиње, роб починилац требало је да прими 300 батина или да господару робиње плати новчану казну у износу од 120 динара, односно три солида (тачка 8.) Међутим, ако би роб силовао туђу робињу, а она због тога преминула, он је био дужан да господару робиње плати казну од 240 динара, тачније 6 солида или би, у противном, био ушкопљен (кастриран), а господар роба био је дужан да надокнади вриједност робиње (тачка 7.) Није сасвим јасно на шта је законодавац мислио када у овој одредби помиње смрт нападне робиње или прецизније речено на који вид смрти је мислио – да ли на тај да је смрт робиње наступила усљед силовања или је робиња, због повреде части и достојанства, извршила самоубиство. У сваком случају, овим прописом настојала су се заштитити имовинска права робовласника, који је усљед немилостивог догађаја био оштећен, односно за њега је смрт робиње била губитак материјалног добра одређене вриједности. Казна кастрације прописана је алтернативно, са новчаном казном, а одвојено од овога господар роба био је обавезан надокнадити штету власнику умрле робиње која је морала садржавати пуну вриједност робиње. Када је ријеч о поменутој казни – казни кастрације, требало би нагласити да се она, углавном, односила на робове, док је кастрација слободних људи, према *Салијском закону*, била не само забрањена, већ и забрањена прилично високом новчаном казном у износу

од 200 солида, а илустрације ради за тај новац, у то вријеме, могло се купити 100 волова (Nikolić, 2007, p. 175; Milović-Karić & Milović, 2009, pp. 194–195; Oliver, 2011, pp. 180–203; Dimovski, 2012, p. 19, нар. br. 38).

Нема сумње да већина људи није могла платити тако високе новчане казне, па се поставља питање шта се дешавало у том случају. Ако починилац одређеног деликта није био у могућности да плати казну, та обавеза „падала“ је на његовог оца, брата/браћу или на даље рођаке (на тројицу најближих сродника са очеве и са мајчине стране), али ако и они нису били у могућности да намире штету преступник би постајао роб, а у неким случајевима могао је бити осуђен и на смртну казну. У случају плаћања новчане накнаде, један њен дио – *faidus* припао би оштећеном лицу или његовој/њеној породици (у случају смрти оштећеног), док би други, мањи, дио накнаде – *fredus* припао грофу или краљу, али, временом, однос између *faidusa* и *fredusa* се мијењао, сасвим логично, у корист *fredusa* (Lesaffer, 2009, pp. 165–167; Avramović & Stanimirović, 2011, p. 208; Bartulović et al., 2018, p. 1095). Имајући у виду натурални карактер привреде који је преовладавао у раном средњем вијеку, а, самим тим, и недовољну заступљеност новца која је пратила такав карактер привреде, не може се искључити могућност да особа која није имала новац да плати одређени износ казне ту казну одради, чиме је постајала роб повјериоца, што је била честа пракса у том временском периоду.

Досадашње излагање, односно анализа горе поменутих чланова *Салијског закона*, указује нам на то како је законодавац настојао да сузбије насиље над женама (и дјецом) и које врсте казни су биле предвиђене за такве преступе. Као примјер, поменућемо новчане казне које су за убиство дјетета, силовање, отмицу или повреду жене биле далеко више него за неке друге деликте. Имајући то у виду, можемо рећи да је *Закон* био на њиховој страни, гледајући их више као жртве, а жене су често због срамоте коју су доживјеле преживљавале не само велике трауме, већ су биле и стигматизоване у друштву, а неријетко су извршавале и самоубиство. Да би се такве појаве колико-толико сузбиле, а с обзиром на то да је и даљи опстанак племена, између осталог, зависио од жена, законодавац је, доносећи бројне прописе, „стао“ на њихову страну како би их заштитио у тим суровим временима када је могућност преживљавања била на доста ниском нивоу.

Гледајући *Салијски закон* у цјелини, да се примијетити да су жене, у односу на мушкарце, рјеђе биле починиоци кривичних дјела. Осим тога, оно на што бисмо још жељели да укажемо је то да је у овом *Закону* једно кривично дјело имало различите квалификације, узимајући у обзир ко је починио преступ, затим ко је била угрожена или нападнута особа, али и у каквим околностима се „одиграо“ одређени случај. Била је битна и намјера починиоца преступа, односно да ли је он деликт починио случајно или са предумишљајем, што је, свакако, утицало на врсту и степен казне. Друштво тога времена покушало је на свој начин, као и средствима која су му стајала на располагању, ријешити

питање почињених преступа у разним сферама живота, али не можемо прецизно одговорити на питање да ли су се све те казне дословно примјењивале и каква је била њихова сврха. Једно је сасвим сигурно, а то је да се новчаним, тјелесним и смртним казнама настојао очувати мир међу Францима, односно да су наведене казне имале, првенствено, превентивни карактер у смислу да додатно застраше становништво, чиме би се спријечила или, у крајњем случају, смањила потенцијална кривична дјела. Међутим, иако је законодавац, с једне стране, прописујући казне за одређене преступе настојао да смањи стопу кривичних дјела, с друге стране, он је предвиђеним висинама казни утицао на то да оне поспјеше даљи процес диференцијације становништва.

Још једном наглашавамо да би преступе о којима смо писали у раду, али и казне које су биле предвиђене за њих, требало посматрати у духу тога времена, а не из данашње перспективе. Уосталом, на тај начин требало би генерално да посматрамо живот, односно положај жена у средњем вијеку, који се рефлектовао у томе да су оне као особе које су, углавном, биле на маргини тадашњег друштва, имале мање права у односу на мушкарце којима су биле потчињене. Да ли су оне биле свјесне свога положаја, својих права, потчињености, како су на то реаговале – пасивно, сматрајући да је то нормалан поредак ствари или су пружале отпор само су нека у низу питања која се намећу када је ријеч о женама у средњем вијеку (Dautović, 2023, pp. 22–23).¹¹

Литература

- Avramović, S., & Stanimirović, V. (2011). *Uporedna pravna tradicija*. Pravni fakultet Beograd.
- Bartulović, Ž., Erent Sunko, Z., & Pezelj, V. (2018). Spolno zlostavljanje i druga kaznena djela nasilja nad ženama u zakonima srednjovjekovnog germanskog prava s naglaskom na Lex Salica i Lex Ribuarua. Prilog istraživanju pravnohistorijskog položaja žena i borbi protiv nasilja nad ženama. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 39(3), 1091–1118. <https://doi.org/10.30925/zpfsr.39.3.1>
- Brandt, M. (1995). *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka* (2nd ed.). Školska knjiga.
- Dautović, Dž. (2023). Sudbine velom zaborava skrivene: žene bosanskog srednjovjekovlja u izvorima, historiografiji i populistici. In S. Veladžić & A. Ličina Ramić (Eds.), *Zamisljanje žene. O ideološkim i kulturnim konceptima ženskog roda u povijesti Bosne i Hercegovine* (pp. 17–61). Heinrich-Böll-Stiftung. https://ba.boell.org/sites/default/files/2023-02/zamisljanje-zene_interactive.pdf
- Dimovski, D. (2012). *Kriminološko određenje ubistva* [Doktorska disertacija, Univerzitet u Nišu]. <https://nardus.mpn.gov.rs>
- Disertacija7461 PDF
- Dorđević, A. (2002). Institut samopomoći u franačkom, ruskom i srpskom pravu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, XLII*, 389-425. <https://prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z42/21z42.pdf>
- Eckhardt, K. A. (1962). *Pactus legis Salicae, Monumenta Germaniae Historica. Legum Sectio I. Legum Nationum Germanicarum IV*. Impensis Bibliopolii Hahniani. [https://dmgh.de/mgh_II_nat_germ_4_1/#page/\(1\)/mode/1up](https://dmgh.de/mgh_II_nat_germ_4_1/#page/(1)/mode/1up)
- Erent-Sunko, Z. (2014). Tri pravnohistorijska modela nasljednog prava koji su poboljšali pravni položaj žene ili bili još jedan oblik nasilja nad njom. In M. Jalžević & P. Marinčić (Eds.), *Žene kroz povijest* (pp. 47-68). Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu & Društvo studenata povijesti „Ivan Lučić-Lucius“. https://www.hrstud.unizg.hr/images/50014183/Zene%20kroz%20povijest_z%20WEB.pdf
- Fischer Drew, K. (1991). *The Laws of the Salian Franks*. University of Pennsylvania Press.
- Geary, P. J. (2007). *Mit o nacijama. Srednjovjekovno poreklo Evrope*. Cenzura.

¹¹ Џенан Даутовић у свом раду, у поглављу *Žene u evropskom srednjovjekovlju*, доноси исцрпан преглед старије и новије литературе на енглеском језику, у којој аутори расправљају о животу и положају жена у средњем вијеку (Dautović, 2023, pp. 20–27, pp. 48–60).

- Jelić, V., & Radić, R. (Eds.). (2005). *Živeti u srednjem веку. (Hrestomatija srednjovekovnih tekstova I)*. Atlantik BB.
- Jovanović, M. (1981). Neka razmatranja o друштvenom položaju žene od antičkog do buržoaskog društva. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, 21*, 355-376. <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z21/21z21.pdf>
- Kandić, Lj. (1969). Salijski zakon i društveni odnosi u Franačkoj u doba Merovinga. *Anali Pravnog fakulteta, 17(1)*, 53-61. <https://anali.rs/arhiva/anali-1969-vol-17-1/> anali.rs/xml/196-/1969c/1969-1c/Anali_1969-1c-05.pdf
- Kurtović, Š. (1999). *Opća povijest prava i države, I. knjiga, Stari i srednji vijek*. Autor i Pravni fakultet u Zagrebu.
- Lesaffer, R. (2009). *European Legal History: A Cultural and Political Perspective*. Cambridge University Press.
- Milović–Karić, G., & Milović, Đ. (2009). Salijski zakon i kazna kastracije. *Acta medico-historico Adriatica, 7(2)*, 191-196. <https://hrcak.srce.hr/52378hrcak.srce.hr/file/80069>
- Nikolić, D. (1997). *Fragmenti pravne istorije* (2nd ed.). Institut za pravna i društvena istraživanja Pravnog fakulteta.
- Nikolić, D. (2005). *Uporedna pravna istorija*. Sven.
- Nikolić, D. (2007). *Opšta istorija prava*. Sven.
- Nikolić, D. (2011). *Istorija prava – stari i srednji vek*. Pravni fakultet, Centar za publikacije.
- Oliver, L. (2011). *The Body Legal in Barbarian Law*. University of Toronto Press.
- Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, VII. knjiga (Fr-Gr)*. (2005). Pro Leksis d.o.o –Večernji list d.d.
- Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, XVII. knjiga (Qu-Sa)*. (2007). Pro Leksis d.o.o –Večernji list d.d.
- Rivers, T. J. (1986). *Laws of the Salian and Ripuarian Franks*. AMS Press, University of California.
- Slavnić, Lj. (2008). *Istorija pravnih institucija*. Privredna akademija Novi Sad.
- Šunjić, M. (Ed.). (1980). *Hrestomatija izvora za opštu istoriju srednjeg vijeka*. IGKRO „Svetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike.
- Vajs, A., & Kandić, Lj. (1971). *Opšta istorija države i prava*. Savremena administracija.